

Kétségtelen, hogy Lengyelországról szólva — főként az utóbbi nyolc évben — a vélemények legszélesebb skáláját vonultatta fel a közvéleménynek is hangot adó tömegtájékoztató. Mi most, egy kilenc évet lengyel diplomáciai szolgálatban töltött történész szemszögéből próbálunk összefoglaló képet adni. *Lagzi István*, a JATE BTK adjunktusa a „helyét kereső Lengyelországról” és a saját helyüket, feladatukat megtalálni vágyó lengyelekről szólva változta fel a múlt és a közelmúlt „kinti” eseményeit.

— A tisztánlátás kedvéért úgy vélem hangsúlyoznunk kell egy történelmi tényt. Lengyelországnak 1948-ig mindig aszerint kellett integrálódni, ahogy a különböző korok különböző nagyhatalmai a határait fölsoztották. Ugyanakkor itt már van egy „bökkenő”, hiszen a II. világháborúból a negyedik európai „nagyhatalomként”, győztesen kerültek ki a lengyelek megelőzve Franciaországot is. Tehát azt hihetnénk, hogy majd ezzel az előnnyel indulva, mint nagyhatalom fognak részt venni a háború utáni újrakezdésben. Nem így történt. Egyrészt mert rossz volt a struktúra — eredendően rossz —. Másrészt nem volt megfelelő a szövetségi politika sem, illetve 1947-től Lengyelország komolyan kopírozta a Szovjetunió példáját. Ennek eredményeként úgy érkeztek el a 70-es évek elejéig, hogy meg voltak győződve: minden késés ellenére, mint ipari nagyhatalom még az NSZK-t is „leléphetik”. Ez az „iparmánia” elérte, hogy valamennyi meglévő kapacitáskut kohók, ipari üzemek és az ehhez igazodó iskolahálózat építésére fordítsák. A 70-es évek közepén azonban akkorát fordult a világ, hogy ezzel a lengyelek nem tudtak lépést tar-

tani. Mi több, az évtized végére teljesen világossá vált, hogy az a szentencia, miszerint a világ különböző régióinak lengyel autókra, ipar- és közszükségleti cikkekre van szüksége, eredendően hibás volt. Ekkor elsősorban élelmiszerre lett volna szükség, de ennek a kihívásnak nem tudtak eleget tenni. Az ipar területén pedig, a vélt versenyhátrálással — NSZK, Anglia, Franciaország — nem tudták tartani az iramot. Így olyan totális zsákutcába kerültek, ahová sosem képzeltek magukat. Igaz, a hatalom a 70-es évek közepén megérezte, hogy váltani kell, csak hogy ezt nem a struktúrában, hanem a közigazgatás átszervezésében vitték keresztül. (Ekkor lett a 17 vajdaság helyén közel 50.) Ez az óriási átszervezés azonban valamennyi tartalékukat felemésztette. A 80-as évek elején rá kellett döbbenniük, hogy ha látszólag mindent meg is tettek a régi sokk feloldásáért, a világgazdaság nem Lengyelország „szívejárása” szerint alakult. Ez legalább 10 éves késést jelent, amit a felgyorsult körülmények között nem nagyon lehet behozni.

Lengyelországban akkoriban nagy divat volt ígérgetni. Persze, az ígéreteknek nem volt híja egész Kelet-Európában. Mindenesetre sokat ígértek és azt sokan el is hitték. Igaz is volt az ígért mindaddig, míg azt nemzetközileg nem lehetett megvetozni. De attól a pillanattól, hogy ez lehetővé vált, minden szertefoszlott. A lengyelek számára tehát a realitás és a valóság közti különbségek óriásira nőttek. Kialakult egy kiábrándult réteg — kezdetben a munkáosztály —, mely végetérhetetlen sztrájkosorozatba kezdett. Ekkor még nem sztrájkolt az ifjúság, de csak később kezdte a „demonstrációnak” ezt a formáját alkal-

„Jövő nemzedékre hagyom a tettet, hol az apák nagyok-nagy fiak születnek a szabadságban élnek — majdan!”

A lengyel illúzió

„Jusson csak eszünkbe a közelmúlt lengyel eseményei során hulló-közzel társadalmunkon átsapó „lengyelellenes” hullám. Tudják-e a tömegkommunikáció egyes képviselői, hogy mekkora felelősség terheli őket érte? Azért, hogy ha nem is tudatosan, de megdöbbenve a náci annak idején oly előszeretettel hangoztatott, sőt némileg Lengyelország 1939-es lerohanását is indokló ostoba frázisaival hozakodtak elő „a dolgozni nem tudó”, „dolgozni nem szerető lengyelekről” szólva. „Ezek a gondolatok Kovács István legújabb kötetének (Hamuban csillogó gyémánt) előszavából valók. Azt latolgatja, vajon valóban igaz-e, hogy nekünk a lengyel nép történelméről írni a lekönnyebb, legveszélyesebb, leghalásabb feladat”, hiszen nem kell megküzdünk az előítélettel. Vagy mégis?”

mazni — minden különösebb visszhang nélkül —. Ennek az lett az eredménye, hogy az azonos céllal indult „mozgólódások” kioltották egymást a helyett, hogy támogatták volna.

Napirendre került a kilátástalanság kérdése, mely komoly problémákat jelentkezett. Ugyanis még a 70-es évek elején volt egy olyan elképzelés, hogyha a szülők befizetnek egy minimális összeget (2-300 zloty) a gyerekek 18 éves korukban lakáshoz jutnak. Ebből semmi sem lett, pedig sok-sok millió embert érintett. Az akkori gyerekek ma már 30-40 évesek, akik szembesültek az egész struktúra alulértékelődött, hiszen a megvalósítás lehetősége 20-30 évre kitolódott. S ekkor valóban sokan azt mondták: „nem csinálunk semmit sem”. Bekövetkezett a „se-se” állapot.

Lengyelország a fiatalok országa. A keresőképes lakosságának 30%-a közülük kerül ki. A „nagyszerű tervek miatt” pedig éppen ők kerültek ideitlen hely-

zetbe, mivel képtelenek voltak a „távlatokat” megragadni. Kiábrándultak, nem hittek és nem akartak hinni. A másik gondot a szellemi túltermelési válság jelentette, mely annak következménye, hogy a főiskolák és az egyetemek ugyanolyan szintű diplomát adnak. A rengeteg szakembert a közigazgatás nem tudja foglalkoztatni, így a lengyel értelmiség messze alulfizetett még — hozzánk képest is.

Ennek ellenére mégsem ilyen egyszerű és egyértelmű sem az alulfizettség sem a foglalkoztatás hiánya. Ugyanis Lengyelország katolikus ország, s ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni, sőt a változtatás gyakran tőlük indul. Másrészt olyan feltevéseket, lehetőségeket tudnak biztosítani „híveiknek”, mely mögött minden állami kezdeményezés messze lemarad. A lengyel anyák évszázadok óta akkor lehetnek büszkéik, ha fiaik a papi vagy a katonai pályát választják. A társadalom szemében ez ma is elfogadott érték-

mérő, ami nagyon befolyásolja az embereket.

Ez volt a múlt. S, hogy mi a jelen?

A 80-as évek elején újból az egyház és a hadsereg került az előtérbe. Ők felismerték, hogy épkézláb ország nélkül nem tudnak érvényesülni. De ekkorra Lengyelország már kényszerpályán mozgott, a kialakult struktúrát nem lehetett mindenestül felrúgni. Valamint hiába volt 1980/81-ben több mint 10 millió tagja a Szolidaritásnak, a kezdeményezés elbukott. A Szolidaritás nem volt helyzete magaslatán, hasonló hibákat követett el, mint a LEMP a korrupciót is beleértve. Ez a hirtelen és gyorsan jött hatalom következménye, mely csapdát nagyon nehéz kikerülni. Az ország „kimozdítása”, általános európai konfliktus nélkül nem ment volna, ezt pedig senki sem vállalta. A Varsoi Szerződés második legutóképesebb hadserege a lengyel. Kiszakadásuk megengedhetetlen lépésnek tűnt. De ha ezt a Szovjetunió hagyta volna, még mindig nem olyan egyszerű a dolog, hiszen sokan tartoztak a „régigárdához” is a lengyel vezetésben.

Gazdaságilag — az elmúlt évtizedek örökségeként — olyan kátyúba kerültek, hogy „külső” segítségre kellett támaszkodniuk, ami hatalmas mértékű eladósodáshoz vezetett. Ráadásul a lengyel gazdaságba pumpált eszközök jóval előbb elfogytak, mint ahogy a „belső motor” beindult volna. A lakosság pedig ezáltal, hogy nem várta ki a folyamatos feltöltődést, maga ellen fordult. Ennek eredménye az újabb 1985/86-os krízis, mikor még mindig nem találták a választ a kérdésre: „a legvilágosabb gazdaság belső ártalálai mikor lesznek önértékűek?”

Lengyelország mezőgazdasági orientáltságú ország. Az élelmiszeripart kellene fejlesztenük minden konzekvenciájával együtt, hiszen a „világ továbbra is enni akar”.

1985-től '88-ig a tehetetlenség tövére vitte előre (?) a gazdaságot és a társadalmat is. Hiszen egy új szisztémához, „új kultuszhoz” új emberek kellene. Ezeket pedig nem találták meg. A Messzner-kormány is régi illúziókból építkezett. Így a lakosság kizárólag saját hasznára termelt, olyan dolgokba fektette a pénzt, energiát, ami neki kifizetődött, de társadalmilag nem volt hasznos. (Pl. rengetegen termeltek virágot, míg gyümölcsöt vagy zöldséget alig.) Az utóbbi két évben felismerték ezt, de ettől még nem lehet csodát várni. A kormányváltás is csak a hozzáállásban segít, mert a piaci váltás az elkövetkező 10 év zenéje. Jó, hogy prioritást kapott a lengyel mezőgazdaság, csak késő. Ugyanis nagy kérdés, hogy a lakosság ki tudja-e várni a döntés és a megvalósulás közti „időt”. Mert tartalék nincs, a türelem pedig múlandó. A KGST-országok közül pedig egyetlen egy sincs abban a helyzetben, hogy máról-holnapra le tudjon mondani alig létező tartalékairól. Az egyetlen lehetőség, hogy az igényeket visszaszorítják a termelt és elfogyasztott javak mennyiségét megpróbálják nivellálni. A politika feladata ennek megértése a közvéleménnyel. Csak így tudja segíteni a gazdasági folyamatokat s ennek következményeként a gazdaság is könnyítheti a politikai törekvéseket.

Tehát, hogy az elkövetkezőkben miként alakul Lengyelország sorsa, sokkal inkább a gazdasági, mint a politikai döntésektől függ.

K. A.

Micsoda méreg!

Kevesen tudják kapásból megmondani, mit jelent az idegen szó: *herpetológia*. De még kevesebben lehetnek, akik tudván, mit jelent, e tudományág kutatására adják a fejüket. Igen, tudományág, mégpedig az, amelyik a csúszómászókkal foglalkozik. *Takács Zoltán*, a SZOTE Gyógysejtesztudományi Karának harmadéves hallgatója kisgyerek kora óta szenvedélyes gyűjtője a különböző hüllőknek, kétélűeknek. Jelenleg kizárólag mérgekgyíkokat tart, illetőleg azok mérgeinek feldolgozását, vizsgálatát végzi. E különös szenvedély kialakulásáról és „kedvenceiről” érdeklődtünk tőle.

— Eleinte azért tartottam a kígyókat, mert mint állatok érdekelték, de az ismereteim szélesedésével — a gimnázium vége felé — már főként a mérgeket vizsgáltam. Ebben sokat segített *dr. Janisch Miklós* egyetemi tanár, aki mint állami mérgekgyívak szakértő dolgozik a Budapesti Állatorvostudományi Egyetemen. Harmadik gimnázium után vettem részt az első nemzetközi kongresszuson, melyre a Természetudományi Múzeum közvetítésével juthattam el. A következő évek fontosabb állomásai *World Health Organization* (WHO)-beli látogatás, a *Liverpool School of Tropical Medicine*, a *Pastern Institute*, a *Pentapharm Ltd.* és az *University of Göteborg* voltak. Az idén júliustól októberig pedig az USA-ban voltam. Először a *IX. Toxinológiai Világkongresszuson* vettem részt az *Oklahoma State University*-n a Soros-alapítvány támogatásával. Majd egy-egy hónapot töltöttem *Texas A and I University*-n és a *Washington State University*-n, végül egy hetet a *California Academy of Sciences*-en.

— Ezek az utak nem lehetnek olcsók.

— A kelet-európai utakat nagyrészt magunk finanszírozzuk, hiszen az árak itt hasonlóak, s a pénz korlátlanul átváltható. Kint azonban mindig megkeressük azt az egyetemet és a tudományos akadémiát, ahol az intézményét, mely herpetológiával foglalkozik. A nyugati úthoz mindig kell olyan kinti támogatót találni, aki a repülőjegyet, a szállást fizeti, hiszen az a 300–400

dollár, amit kivihetünk, semmire sem elég. Ezeket a költségeket eddig a meghívó intézmények, egyetemek fedezték.

— Térjünk vissza a kígyóidhoz! Milyen fajtaikat és hány darabot tartasz?

— Kizárólag mérgekgyímok vannak, kobra, viperák, csörgő-, és hátulméregfogas kígyók. Jelenleg negyven, de számuk állandóan változik.

— Honnan lehet ezeket az állatokat „beszerezni”?

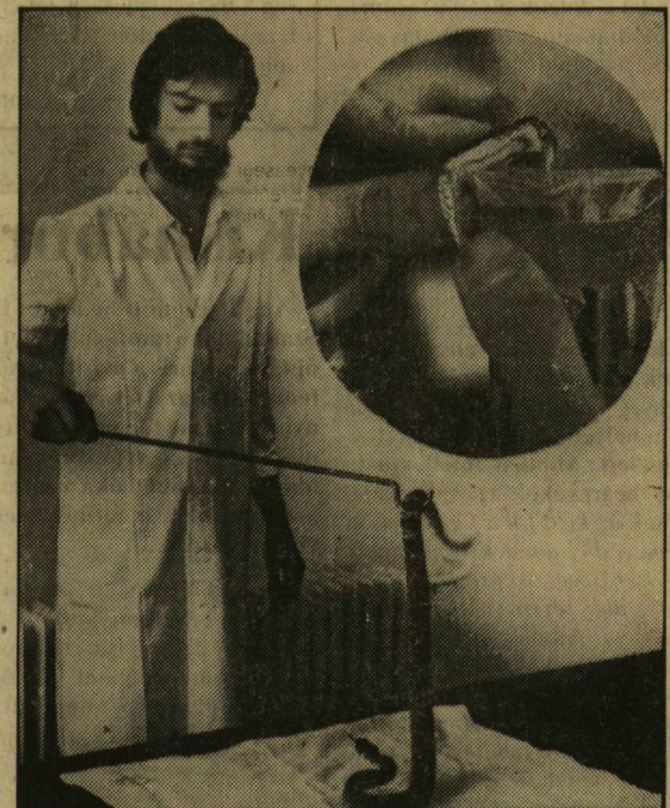
— A Magyarországon is megtalálható parlagi viperaért tudom hová kell menni, habár már nagyon kevés van belőlük. Ez Európa egyik legveszélyeztetettebb faja. A többi európai kígyót általában Dél-Európában meg lehet találni, az egzotikus kígyók a trópusokon, tenyésztőknél és esetleg egyetemeken szerezhetők be. Csak ritkán vásárolunk, nem is nagyon van rá mód, de aki ezzel üzletel, annál az ár 500 és 10 ezer forint között mozog. Szerencsénkre külföldön tisztában vannak a kelet-európai helyzettel, így „megszánnak” bennünket egy-két kígyóval.

— Miért fontos és mire használható a kígyók mérgeinek elemzése?

— A kígyómérgek elsősorban emésztő funkciókat töltenek be, valamint a zsákmány gyors megölésében van nagyon fontos szerepük. Különböző toxinokat, enzimeket tartalmaznak. Mivel a kígyómérgek a természetben található vegyületek közül az egyik legösszetettebb, rengeteg életani folyamatba beleszól. Így például a vérárvadásba, az ingerület terjedésbe, az izmok fiziológiájába. Tehát fel lehet használni különböző farmakológiai, kóreltani, molekulárisbiológiai, számos egyéb biológiai rendszernek a tanulmányozására.

— Ez szép és nemes, de egy „kissé” veszélyes is.

— Szerencsére engem eddig „csak” olyan marás ért, melyre itthon is vannak ellenmérgek. A trópusokon élő fajok ellen nehezebb védekezni. Budapesten a Korányi-kórházban tartanak ugyan kevés ellenmérget, de ez nem elég. Felkészült orvosra van szükség, aki egy ideig olyan helyen élt, hogy módja volt hasonló

(Schmidt Andrea felvétele)

eseteket kezelni. Magyarországon 1970 óta ötvenegyházi esetet kezeltek, de egy beteget sem intravénás ellenméréggel csak intramuszkulárisan. Ez pedig világvonalbeli szakemberek szerint rossz eljárás. A mérgek hatása és annak formája a szervezetben rengeteg mindentől függ. A kígyófajtától és méretétől, az évszaktól, attól, hogy hány foggal mar meg, és milyen, illetve mekkora eret kap el, és még számos faktortól, mint az orvosi ellátás hatékonyságától.

— Ez teljesen megnyugtató. Már csak arra lennék kíváncsi, hogy mennyire és mi módon oldható meg ezekkel az állatokkal a „békés egymás mellett élés”?

— A kígyók itt laknak velem a lakásban. Közös otthonunk egyszobás, tehát egy helyiségben tanulok és alszom velük. Ezen első hallásra mindenki megrémül, pedig nagyon könnyű őket kezelni, és nem csicseregnek, nem ugatnak. Mielőtt beköltöznek egy lakásba, azt mindig alaposan megvizsgálom és minden rést elszigetelek. Tehát ha a kígyók a terráriumból véletlenül ki is jönnének, a lakást nem tudják elhagyni. A trópusi hőmér-

séklet, amelyre szükségük van (26–28 fok), számomra teljesen normális. A fürdőszoba is úgy van kialakítva, hogy egyszerre szolgál fürdőre és a kígyómérgek kristályosítására. Ezzel az eljárással lehet hosszú időre tartósítani a mérget.

— Hallgató létedre kutatómunkát végzel. Melyik intézetekben nyílik ilyesmire lehetőség Szegeden?

— Már középiskolásként is lejártam Pestről a Szegedi Biológiai Központba. Tavaly fél évig a Gyógyszerhatástani Intézetben dolgoztam, most pedig a Biokémiai Intézetbe járok be. Rengeteget köszönhetek *dr. Selmezi Béla* dékánnak, aki lehetővé tette, hogy a három hónapos amerikai utat elfogadjak egy hónapos kötelező gyógyszerügyi gyakorlatként, s ezzel együtt azt, hogy egy hónapos késsel kezdjem az évet. Babtista vagyok, és úgy érzem, rengeteget köszönhetek annak a közösségnek, imaháznak, ahová járok. Nehéz megmagyarázni, mi is az, amit kapok, de tudom, ha nem járnék, nem lenne annyi erőm. Egyedül mind ez nem jött volna össze.

Kozel Anita

ió zió vízió revízió

Tapasztalatcsere, vagy ellenőrzés?

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán úgynevezett komplex vizsgálatot tart a Művelődési Minisztérium Ellenőrzési Főosztálya. Erről, s hogy ez valójában mit takar, kértünk tájékoztatást *Békési Imrétől*, a JGYTF főigazgatójától, aki a következőket mondta:

— Megszokott feladatról van szó. Az MM Ellenőrzési Főosztálya minden évben kijelöl néhány főiskolát, ahol vizsgálatot tart. A komplex vizsgálatra körülbelül 5 évenként kerül sor, míg az egyszerűbb általában csak a gazdálkodást érinti, ez oktatási szakterületeket is. Természetesen a vizsgálat gócpontja most is a gazdálkodás. Egyik esetben sem számonkérésről, hanem tapasztalatcsereéről van szó. Az Egyetemi és Főiskolai Főosztály felkér elismert, elsőrangú tekintélyeket, hogy nézzék meg, mit és hogyan csinálnak kollégáik, történetesen ezen a főiskolán; mit javasolnak, tanácsolnak; az Oktatási Törvény végrehajtása során jelentkező változások hogyan jelennek meg az intézmény szervezetében, illetve működésének tartalmában.

Az ellenőrzési program célja, hogy hiteles képet kapjon a Főosztály: a főiskola tanszékei milyen gazdálkodási feltételek között végzik feladatukat, s milyen a szakemberképzés, a tudományos munka és a nevelési állapota. Ehhez többek között a következő szempontokat adják meg a tanterv tapasztalatai és az irányelvek tervezetek tapasztalatai; a tanszékek kapcsolata a gyakorló iskolákkal; a képzés, a nevelés személyi és tárgyi feltételei; az oktatók terhei; a levelező hallgatók oktatásának problémái; az állami vezetés, a párt, a tömegszervezetek együttműködése; a minősítések helyzete; az oktatók életkörülményei; a döntések megvalósítá-

sának formái; a szervezeti egységek működése, együttműködése.

A vizsgálat október 1-jén kezdődött, november 30-ig tart. Az én feladatom, hogy a főiskola értékeit, eredményeit ismertersem, de azt is, hogy mindezeket milyen áron, milyen körülmények között érték el. Egy példa: nincs könyvtári olvasóknak. Ez áldatlan állapot. Reméljük, a költségvetési elosztásnál majd figyelembe veszik. Vagy: 15 éve aladúcolt a kollégiumunk. Ezeket a problémákat mi már leírtuk; de ha a saját szemünkkel látják, tapasztalják, az talán nagyobb sullyal esik a latba.

Jellemző a vizsgálat hangulatára, módjára, hogy a főosztályról érkező kollégák úgy kezdtek: „szeretnénk tanácsot kérni”, hogy a nagyobb intézményi önállósághoz milyen jogokat volna érdemes leadni. Nemrégiben megkaptuk a docensi kinevezés jogát, a teljes felvételi jogot a levelező-kiegészítő képzésben, és most a docensi állások betöltésének a jogát kérjük és azt, hogy — mivel ez előléptetés — ne kelljen a Művelődési Közlönyben állás-ként meghirdetni, mert ez csak formai játék.

— Az ennire részletes vizsgálat nem sérti az autonómiát, az intézményi szabadságot?

— Nem látom benne egy vélt autonómia megsértését. A főiskolának ez segítségek. Az egyetemeknek, a más nagyságrend miatt, el tudom képzelni, hogy nincs szükségük ilyesmire, megoldják egyedül a dolgukat. En, egyelőre, a mai helyzetben jónak találok ezt a formát. A jelentések beérkeznek a Főosztályra, ott összegzik, s aztán a Főigazgatóság elé terjesztik; tehát mintegy tükröt tartanak elének.

s-int